MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2020. június 18 [1]

C-540/19. sz. ügy

WV
kontra
Landkreis Harburg

(a Bundesgerichtshof [szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal – A szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség – Tartási kötelezettséggel kapcsolatos joghatóság – A tartásra jogosult szokásos tartózkodási helye – A tartásra jogosult követelésének törvény erejénél fogva valamely állami intézményre történő engedményezése”

1. A Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország) azt kérdezi a Bíróságtól, hogy a 4/2009/EK rendelettel [2] összhangban a német bíróságok rendelkeznek-e joghatósággal a valamely olyan német állami intézmény által egy Ausztriában lakóhellyel rendelkező tartásra kötelezettel szemben benyújtott kérelem elbírálására, amely intézmény törvény erejénél fogva a tartásra jogosult helyébe lépett.

2. Első ránézésre úgy tűnik, hogy ezt a kétséget a Bíróság már eloszlatta, amikor 2014-ben egy hasonló előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre adott választ. A Blijdenstein ítéletben [3] a Bíróság elutasította, hogy a jogutód állami intézmény tartási követelést terjeszthetne elő a tartásra jogosult szokásos tartózkodási helye szerinti bíróságok előtt. Az akkoriban alkalmazandó szabály az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény [4] 5. cikkének (2) bekezdése volt.

3. Annak ellenére, hogy a Blijdenstein ítéletben elemzett és a 4/2009 rendelet 3. cikkének b) pontjában szereplő joghatósági ok formálisan azonos, vannak olyan indokok, amelyek a jelen ügyben eltérő értelmezést szorgalmaznak.

1 Eredeti nyelv: spanyol.

2 A tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló, 2008. december 18-i tanácsi rendelet (HL 2009. L 7., 1. o.; helyesbítések: HL 2011. L 131., 26. o.; HL 2013. L 8., 19. o.; HL 2013. L 281., 29. o.).

3 2004. január 15-i ítélet (C-433/01, EU:C:2004:21; a továbbiakban: Blijdenstein ítélet).

4 A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, 1968. szeptember 27-i egyezmény (HL 1972. L 299., 32. o.; a továbbiakban: 1968. évi Brüsszeli Egyezmény vagy 1968. évi egyezmény).

4. Ugyanis, bár az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény (valamint annak utóda, a 44/2001/EK rendelet [5]) a 4/2009 rendelet alapját képezte, ez utóbbi azonban nem pusztán a korábbi szövegek megismétlését jelenti. Az ugyanazon célkitűzések lehető legteljesebb mértékben történő biztosítása érdekében az új rendelet kiigazítja a tagállamok közötti joghatósági szabályokat, így azok értelmezését ezen új keret figyelembevétele mellett kell elvégezni.

5. A Bíróság számára tehát lehetőség nyílik arra, hogy felülvizsgálja a korábbi ítélkezési gyakorlatát annyiban, amennyiben az esetleg nem igazodik a hatályos szabályozási kontextushoz.

I. Jogi háttér

A. Az uniós jog. A 4/2009 rendelet

6. A (15) preambulumbekezdése szerint:

„A tartásra jogosultak érdekeinek védelme érdekében, valamint a megfelelő uniós igazságszolgáltatás előmozdítása céljából ki kell igazítani a 44/2001/EK rendeletből eredő, joghatóságra vonatkozó szabályokat. Az a körülmény, hogy az alperes szokásos tartózkodási helye egy harmadik államban van, már nem zárhatja ki a közösségi joghatósági szabályok alkalmazását, és ezentúl nem lehetséges a nemzeti jog joghatósággal kapcsolatos szabályaira való utalás sem. Ennek következtében e rendeletben meg kell határozni, hogy a tagállamok bíróságai mely esetekben gyakorolhatnak szubszidiárius joghatóságot.”

7. A (44) preambulumbekezdés szövege a következő:

„E rendeletnek módosítania kell a 44/2001/EK rendeletet, és annak a tartási kötelezettségekre alkalmazandó rendelkezései helyébe kell lépnie. […]”

8. A 2. cikk (1) bekezdése megállapítja:

„Ennek a rendeletnek az alkalmazásában:

[…]

10. »jogosult«: minden olyan természetes személy, aki tartásra jogosult, vagy tartási igényt érvényesít;

[…]”

9. A 3. cikk értelmében:

„A tagállamokban tartási kötelezettség tárgyában joghatósággal rendelkezik:

a) az a bíróság, amelynek illetékességi területén az alperes szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik, vagy

b) az a bíróság, amelynek illetékességi területén a jogosult szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik, vagy

5 A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2000. december 22-i tanácsi rendelet (HL 2001. L 12., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 4. kötet, 42. o.; helyesbítések: HL 2006. L 242., 6. o.; HL 2011. L 124., 47. o.).

c) az a bíróság, amely saját joga alapján a személyi állapottal kapcsolatos ügyekben joghatósággal rendelkezik, amennyiben a tartási kötelezettség megállapítására irányuló kérelem az ügyben járulékos jellegű, kivéve ha ez a joghatóság kizárólag valamelyik fél állampolgárságán alapul, vagy

d) az a bíróság, amely saját joga alapján a szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben joghatósággal rendelkezik, amennyiben a tartási kötelezettség megállapítására irányuló kérelem az ügyben járulékos jellegű, kivéve ha ez a joghatóság kizárólag valamelyik fél állampolgárságán alapul."

10. A 64. cikk megállapítja:

„(1) A határozatok elismerésének és végrehajthatóvá nyilvánításának, valamint a határozatok végrehajtásának érdekében benyújtott kérelem szempontjából a »jogosult« kifejezés olyan közintézményt is magában foglal, amely tartásra jogosult személy helyett jár el, vagy amely a tartás helyett nyújtott ellátások után visszatérítésre jogosult.

[…]

(3) Közintézmények az alábbi határozatok elismerését és végrehajthatóvá nyilvánítását, vagy végrehajtását kérhetik:

a) a tartás helyett nyújtott ellátások megtérítését kérő közintézmény kérelmére a kötelezett ellen hozott határozat;

[…]."

B. A német jog

11. A Bürgerliches Gesetzbuch[6] 1601. §-a értelmében:

„Az egyenes ági rokonok kötelesek egymást eltartani."

12. A Sozialgesetzbuch tizenkettedik könyve[7] 94. §-a (1) bekezdésének első mondata a következőképpen rendelkezik:

„Amennyiben a jogosult személyt az ellátások nyújtásának időtartama során a polgári jog alapján tartási igény illeti meg, ez az igény a felmerült kiadások összegének erejéig – a tartással kapcsolatos tájékoztatáshoz való joggal együtt – a szociális ellátást nyújtó intézményre száll át."

13. Az SGB XII 94. §-a (5) bekezdésének harmadik mondata megállapítja:

„Az (1)–(4) bekezdésben említett igényekről polgári eljárás keretében kell határozni."

II. A jogvita tényállása és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés

14. WV 1948-ban született édesanyja 2009 óta Kölnben (Németország), egy idősotthonban él. Mivel a saját bevétele és vagyona nem fedezi a térítési díjat, a Landkreis Harburgtól (harburgi járás, Németország) az SGB XII alapján folyamatosan szociális ellátásban részesül.

15. WV, a tartásra kötelezett gyermek, Bécsben (Ausztria) él.

6 Polgári törvénykönyv (a továbbiakban: BGB).

7 Szociális törvénykönyv (a továbbiakban: SGB XII).

16. A Landkreis Harburg WV-től a 2017 áprilisa és 2018 áprilisa közötti időszak tekintetében tartásdíjhátralék kifizetését, valamint 2018 májusától számítva folyamatos tartásdíj kifizetését kéri.

17. A kérelmet az Amtsgericht Kölnhöz (kölni helyi bíróság, Németország) nyújtották be, és abban az állami intézmény azt állította, hogy WV édesanyjának a WV-vel szemben érvényesített tartásdíj-követelése az SGB XII 94. §-ának (1) bekezdése alapján átszállt rá. Hozzátette, hogy az édesanya részére a hivatkozott ellátási időszak tekintetében a követelt tartásdíj összegét egyértelműen meghaladó folyamatos szociális ellátásokat nyújtott.

18. WV a német bíróságok joghatóságának hiányára hivatkozott.

19. A kölni elsőfokú bíróság megvizsgálta joghatóságának hiányát, és a kérelmet mint elfogadhatatlant elutasította. Álláspontja szerint a 4/2009 rendelet 3. cikkének b) pontja alapján „jogosult" csak a tartásra jogosult személy lehet, olyan állami intézmény nem, amelyre e követelés átszállt.

20. A felperes állami intézmény fellebbezést nyújtott be az Oberlandesgerichthez (regionális felsőbíróság, Németország), amely bíróság hatályon kívül helyezte a megtámadott határozatot, és az ügyet új határozathozatal céljából visszautalta az elsőfokú bíróság elé.

21. A fellebbviteli bíróság álláspontja szerint a német bíróságok rendelkeznek joghatósággal, mivel a tartásra jogosult a 4/2009 rendelet 3. cikkének a) és b) pontja alapján választhat, hogy a tartásdíjat az állandó lakóhelye szerinti bíróság (Németország) vagy az alperes állandó lakóhelye szerinti bíróság (a jelen ügyben Ausztria) előtt érvényesíti. E választási lehetőség azon állami intézményt is megilleti, amelyre a tartásdíj-követelés átszállt.

22. WV jogorvoslati kérelmet nyújtott be a Bundesgerichtshofhoz (szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország), amely előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdést terjesztette a Bíróság elé:

„Hivatkozhat-e az európai tartási rendelet 3. cikkének b) pontja alapján a tartásra jogosult szokásos tartózkodási helye szerinti bíróság joghatóságára valamely közintézmény, amely a tartásra jogosult részére a közjogi szabályok alapján szociális ellátást nyújtott, ha a szociális ellátás biztosítása folytán a tartásra jogosultnak a tartásra kötelezettel szembeni, a közintézményre törvény erejénél fogva bekövetkező engedményezés útján átszálló polgári jogi tartási követelését visszkeresetként érvényesíti?"

III. A Bíróság előtti eljárás

23. A jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelmet 2019. július 16-án nyújtották be a Bírósághoz.

24. Írásbeli észrevételeket a Németországi Szövetségi Köztársaság, a Spanyol Királyság, valamint az Európai Bizottság terjesztett elő.

25. Tárgyalás tartására nem volt szükség.

IV. Elemzés

A. Előzetes megjegyzés

26. A tartási követelések hatékony és gyors behajtásának biztosítása alapvető jelentőséggel bír sok ember jóléte szempontjából Európában.[8] Ennek a határokon átnyúló helyzetekben történő megerősítése érdekében az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény már tartalmazott egy különös rendelkezést a nemzetközi joghatóság vonatkozásában.[9] E rendelkezés alapján (az egyezmény 5. cikkének (2) bekezdése) a tartásra jogosult a követelését a kötelezett lakóhelye szerinti tagállam vagy a saját lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye szerinti tagállam hatáskörrel rendelkező bíróságához nyújthatja be. E szabályt beemelték a 44/2001 rendeletbe.

27. Az Európai Tanács az 1999. október 15-én és 16-án Tamperében tartott ülésén felkérte a Tanácsot, hogy a Bizottság javaslatai alapján a határokon átnyúló, tartási követelésekre vonatkozó jogviták rendezésének egyszerűsítése és meggyorsítása érdekében dolgozzon ki közös eljárási szabályokat. A döntő lökést ehhez a hágai program és a későbbi cselekvési terv adta meg,[10] amelyek ezen a területen a jelenlegi 4/2009 rendelethez vezettek.

28. A tartásra jogosultak érdekeinek védelme érdekében, valamint a megfelelő uniós igazságszolgáltatás előmozdítása céljából a 4/2009 rendelet kiigazította a joghatósággal kapcsolatos, már létező szabályokat. Konkrétan, egy különös szabályozást tartalmaz a tartási követelésekkel kapcsolatban, amelynek – még ha rokonságban is áll a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés többi eszközével – megvannak a saját célkitűzései, és egy ugyancsak sajátos rendszerrel rendelkezik.

29. Ahogyan azt az alábbiakban kifejtem, ezen elemeknek elsőbbséget kell élvezniük az (új) szöveg értelmezése során, elősegítve e szöveg egységes alkalmazásának biztosítását, amely értelmezésnek önállónak kell lennie.

B. A felmerült kérdések. A korábbi ítélkezési gyakorlat

30. A 4/2009 rendelet hatálybalépése óta[11] számos előzetes döntéshozatal iránti kérelmet nyújtottak be az Európai Unió Bíróságához – e rendelet 3. cikkével,[12] illetve különösen e cikk b) pontjával kapcsolatban is[13] –, bár ezekre a jelen ügybelihez képest eltérő szempontok alapján került sor.

31. A 4/2009 rendelet nem ad közvetlen választ a kérdést előterjesztő bíróság által megfogalmazott kérdésre, és emiatt született is néhány kommentár azzal kapcsolatban, hogy e tekintetben a rendelet nem egyértelmű.[14]

8 A megállapítás a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok kölcsönös elismerése elvének végrehajtásáról szóló intézkedési programban (HL 2001. C 12., 1. o.) található, amely az első lendületet adta a tartással kapcsolatos ügyekben folytatott együttműködésről szóló új szabályozáshoz.

9 Ahogyan azt az 1968. évi egyezményre vonatkozó Jenard-jelentés (HL 1979. C 59., 1. o.) kifejti, a szabályt a gyermektartási kötelezettség tárgyában hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 1958. április 15-i hágai egyezmény (kihirdette: az 1965. évi 7. tvr.) meghosszabbítása keretében hozták létre.

10 A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének Európai Unión belüli erősítéséről szóló hágai program (HL 2005. C 53., 1. o.).

11 Lásd a 76. cikkét. A rendelet 2009. január 30-án lépett hatályba, a teljes alkalmazásának időpontja 2011. június 18., amely időpontban kezdődött a tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 2007. évi hágai jegyzőkönyv ideiglenes alkalmazása.

12 2015. július 16-i A-ítélet (C-184/14, EU:C:2015:479); 2017. február 15-i W és V-ítélet (C-499/15, EU:C:2017:118); 2019. szeptember 5-i R-ítélet (joghatóság, szülői felelősség és tartási kötelezettség) (C-468/18, EU:C:2019:666; a továbbiakban: R-ítélet). Lásd továbbá: 2018. január 16-i PM–végzés (C-604/17, EU:C:2018:10); 2019. október 3-i OF (Kiskorú gyermeket érintő házasságfelbontás) végzés (C-759/18, EU:C:2019:816).

13 2014. december 18-i Sanders és Huber ítélet (C-400/14 és C-408/13, EU:C:2014:2461; a továbbiakban: Sanders és Huber ítélet).

14 Lipp, V., „Vorbemerkung zu Artikel 3 Verordnung (EG) Nr. 4/2009 des Rates über die Zuständigkeit, das anwendbare Recht, die Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen und die Zusammenarbeit in Unterhaltssachen (EG-UntVO)”, *Münchener Kommentar FamFG*, 2. fejezet, 3. kiadás, 2019., 29. és azt követő pontok.

32. Álláspontom szerint e rendeletben vannak olyan elemek, amelyek elegendőek ahhoz, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre igenlő választ lehessen adni. A következőkben megpróbálom bemutatni, hogy egy olyan közintézmény, amely szociális ellátást nyújtott egy tartásra jogosult számára, a tartásra kötelezettel szembeni, a rá törvény erejénél fogva bekövetkező engedményezés útján átszálló tartási követelést [15] miért érvényesítheti a tartásra jogosult szokásos tartózkodási helye szerinti bíróság előtt.

33. E válasz a Blijdenstein ítélet felülírását jelentené, amelyben – ahogyan azt említettem – a Bíróság megállapította, hogy az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (2) bekezdésével összhangban a tartásra jogosult szokásos tartózkodási helye szerinti bírósághoz csak az a személy fordulhat, aki „személyesen minősül felperesnek”. [16]

34. Abban az ítéletben a Bíróság:

– Azt követően, hogy arra a nemzetközi joghatóság vonatkozásában közös elvre hivatkozott, amely szerint az alperes lakóhelye szerinti állam bíróságainak joghatósága alóli kivételeket megállapító szabályokat megszorítóan kell értelmezni, valamint hogy rámutatott, hogy az 1968. évi egyezmény *ellenzi* a felperes lakóhelye, illetve székhelye szerinti bíróság joghatóságának megállapítását, [17] a tartásra jogosultat pedig „gyengébb félnek” minősítette a tartási követelés érvényesítésére irányuló eljárásokban.

– Ezen előfeltevés alapján megállapította, hogy „egy olyan közintézmény, amely visszkeresetet indít egy tartásra kötelezettel szemben, nincs alárendelt helyzetben ez utóbbi személyhez képest”. [18]

– Kifejtette, hogy a kötelezett szempontjából az 1968. évi egyezmény 2. cikkének (1) bekezdése (amely általános szabályként állapította meg az alperes lakóhelye szerinti állam bíróságainak joghatóságát) „az alperest részesíti védelemben, minthogy általában ő a gyengébb fél amiatt, hogy neki kell elszenvednie a kérelmező keresetét”. [19]

– Végül megállapította, hogy az alperes lakóhelye szerinti bíróság „van a legmegfelelőbb helyzetben ahhoz, hogy elbírálja ez utóbbi kereseteit”. [20]

35. A későbbi – már a 4/2009 rendelet 3. cikkével kapcsolatos – ítéletekben a Bíróság a korábbi ítélkezési gyakorlatából a következőket tartotta fenn:

– Az ítélkezési gyakorlat relevanciáját az új rendeletnek a 44/2001 rendelet rendelkezései helyébe lépő rendelkezéseinek elemzése tekintetében. [21]

– Azt a meggyőződést, hogy a tartásra jogosult számára kínált választási lehetőség (a 4/2009 rendelet 3. cikke) azon alapul, hogy utóbbi a „gyengébb fél”, amikor felperesként jár el. [22]

15 Az állami intézmény nem hivatkozhat a 4/2009 rendelet szerinti joghatósági szabályokra a tartástól eltérő célokból fizetett összegek visszafizetése érdekében.

16 Blijdenstein ítélet, 28. pont, valamint – más fogalmazásban – a rendelkező rész.

17 Ugyanott, 25. pont

18 Ugyanott, 30. pont. A Bíróság hozzátette, hogy „ezenkívül, a tartásra jogosult, akinek a szükségleteit az ezen közintézmény által nyújtott ellátások fedezték, bizonytalan pénzügyi helyzetben sincsen”. Arról, hogy ezen állítás megismétlésének mellőzése helyénvaló, lásd a fenti 69. pontot.

19 Ugyanott, 29. pont.

20 Ugyanott, 31. pont.

21 Sanders és Huber ítélet, 23. pont.

22 Sanders és Huber ítélet, 27. pont; R ítélet, 30. pont. Mindkét ítélet a Blijdenstein ítélet 29. pontjára hivatkozik.

C. Az ítélkezési gyakorlat megváltoztatása melletti érvek

36. Az alábbiakban kifejtem azokat az indokokat, amelyek együttesen [23] igazolhatják a Blijdenstein ítéletben meghatározott kritérium elhagyását az új szabályozási kontextus (a 4/2009 rendelet) alapján. E tekintetben egyetértek a német és a spanyol kormánnyal, valamint a Bizottsággal, amelyek ugyanezt a megoldást javasolják.

1. Egy új rendszer a joghatósági szabályokra vonatkozóan

a) Egy átfogó rendszer

37. Először is az egymást követő jogi eszközök folytonosságára vonatkozó álláspont nem abszolút és nem is automatikus jellegű. [24] A korábbi ítélkezési gyakorlat követése észszerű, ha nincsenek jogszabályi változások. A 4/2009 rendeletben vannak ilyenek, bár azok nem állapíthatók meg az alkalmazandó rendelkezés, azaz a 3. cikk b) pontjának egyszerű olvasata alapján.

38. A Brüsszeli Egyezménytől és a 44/2001 rendelettől eltérően a 4/2009 rendelet a joghatósági szabályainak alkalmazhatóságát nem teszi azon követelménytől függővé, hogy az alperes lakóhelyének az egyik tagállamban kell lennie. [25]

39. E jogszabályi információból elsőként egy annak lehetővé tétele mellett szóló érv következik, hogy azon állami intézmények, amelyekre törvény erejénél fogva bekövetkező engedményezés útján tartási követelés szállt át, a jogosult tartózkodási helye szerinti állam bíróságaihoz fordulhassanak: az állami intézmények jogainak védelme. [26]

40. Ahogyan arra ugyanis a Bizottság rámutat, [27] ha a tartásra kötelezett lakóhelye harmadik államban van, a jogutód állami intézmény kérelmének a jogosult szokásos tartózkodási helye szerinti állam bíróságai előtt történő elutasítása nagy valószínűséggel ezen intézmény arra történő kötelezését feltételezi, hogy a követelését az Európai Unión kívül érvényesítse.

41. Annak érdekében, hogy ez ne így történjen, joghatósági megállapodást kell kötni valamely tagállam javára (4. cikk), az alperesnek hallgatólagosan valamely tagállam szerveinek joghatósága alá kell vetnie magát (5. cikk), vagy pedig ez utóbbinak és az állami intézménynek ugyanazon tagállamban kell állampolgársággal, illetve illetőséggel rendelkeznie (6. cikk). A 7. cikk szerinti *forum necessitatis* alkalmazására kivételes esetekben kerül sor, ahogyan azt e cikk maga is megállapítja.

23 Lehetséges, hogy közülük néhány – külön kezelve – nem rendelkezett az ahhoz szükséges képességgel, hogy az ítélkezési gyakorlatban változást idézzen elő.

24 Ezt állapította meg Jääskinen főtanácsnok a Sanders és Huber ügyre vonatkozó, 2014. szeptember 4-i indítványában (C-400/13 és C-408/13, EU:C:2014:2171), 37. és 41. pont: a korábbi jogi eszközökkel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatból eredő elvek alkalmazása nem történhet mechanikusan.

25 A 4/2009 rendelet (15) preambulumbekezdése utal erre a változásra, és kitér annak a joghatósági okokra gyakorolt következményeire: a fennmaradó nemzeti rendszerek eltörlését követően elengedhetetlen, hogy maga a rendelet tartalmazza a joghatósággal kapcsolatos szabályegyüttest, és szubszidiárius joghatósági okokat állapítson meg (6. és 7. cikk).

26 Az e védelemben való részesülést érintő hátrányok negatív hatást gyakorolhatnak a rendelet célkitűzéseire: lásd a fenti 54. és azt követő pontokat.

27 A Bizottság írásbeli észrevételeinek 20. pontja. A jogtudományban lásd: Lipp, V., uo., 32. és azt követő pontok.

42. Azon állami intézménynek, amely a követelését kénytelen valamely Európai Unión kívüli államban érvényesíteni, nemcsak a megállapításra irányuló eljárással kapcsolatban merülnek fel további nehézségei,[28] hanem valószínűleg ezt követően is, amennyiben a más államban hozott határozat elismerését vagy végrehajtását kell kérnie. Ebben az esetben az alkalmazandó szabályozás már nem a 4/2009 rendeletben foglalt szabályozások egyike lesz, hanem egy (multilaterális vagy bilaterális) megállapodás alapján létrejött szabályozás vagy pedig az azon bíróság által alkalmazott szabályozás, ahol az elismerést vagy a végrehajtást kell kérni.[29]

b) Egy alternatív joghatósági okokat magában foglaló rendszer[30]

43. A 4/2009 rendelet – azon túl, hogy a rendelkezéseinek alkalmazhatósága tekintetében eltekint attól a követelménytől, hogy az alperes lakóhelyének valamely tagállamban kell lennie – mellőzi az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény és a 44/2001 rendelet alapján alkalmazott főszabály/kivétel rendszert, amely az alperes lakóhelye szerinti bíróságot részesítette előnyben, és az egyéb joghatósági okok értelmezését írta elő, különösen azokét, amelyek alapján a jogvita tárgya határozza meg a joghatóságot.

44. A 4/2009 rendeletben az alperes szokásos tartózkodási helye kétségtelenül a 3. cikkben foglalt első választási lehetőség, azonban az azt követő választási lehetőségek az előbbi alternatíváiként jelennek meg.[31]

45. A 3. cikk szerinti valamennyi joghatósági ok azonos szinten történő elhelyezése az új szabályozási kontextusban lehetővé teszi a Bíróság azon korábbi érveléseinek figyelmen kívül hagyását, amelyek a felperes lakóhelye szerint meghatározott joghatóság *kerülésén*, valamint az alperesnek általában a gyengébb félként történő minősítésén alapulnak.[32]

2. A „jogosult” nem azonos a „felperessel”

46. Az R ítéletben a Bíróság megjegyezte, hogy a tartásra jogosult – mint felperes – több joghatósági okra is hivatkozhat; ezt azzal magyarázta, hogy utóbbi a „gyengébb fél”, és mivel a 4/2009 rendelet célja e személy érdekeinek védelme.[33]

47. E megállapítások nem jelentik azt, hogy más felperesek esetében ne állna fenn ugyanezen választási lehetőség a rendelet 3. cikkében említett bíróságok között. Az R ítélet érvelése valójában az ezen ítélet alapjául szolgáló jogvita körülményeinek felelt meg, azonban nincs ok ezen ítélet (és ezt kiterjesztve maga a 4/2009 rendelet) oly módon történő értelmezésére, hogy az a rendelet 3. cikkében foglalt joghatósági okokat kizárólag a valamely „gyengébb fél” által *személyesen* indított eljárásokra korlátozza.

28 A külföldön történő pereskedésből eredő nehézségeken kívül – amelyek bármely felperes esetében azonosak – egy közintézmény éppen az annak állami jellegével összefüggő akadályokba is ütközhet.

29 Ami magában foglalja azt, hogy a határozat végrehajtása főszabály szerint egy előzetes végrehajthatóvá nyilvánítást (végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás) követel meg, amely általában az eredetileg eljáró állam bírósága joghatóságának felülvizsgálatára vonatkozó feltételektől függ a védelemhez való jog, a korábbi határozatokkal való összeegyeztethetőség, a bíróság előtt ugyanabban a tárgyban vagy ahhoz kapcsolódó ügyben folytatott másik eljárás hiánya, az eljáró bíróság közrendjével való ellentmondás hiánya, valamint adott esetben az ügy érdemére alkalmazott jog vizsgálata tekintetében.

30 Itt kizárólag a 4/2009 rendelet 3. cikke szerinti joghatósági okok közötti kapcsolatra hivatkozom.

31 A 4/2009 rendelet e sajátosságát Jääskinen főtanácsnok már kiemelte a Sanders és Huber egyesített ügyekre vonatkozó indítványában (C-400/13 és C-408/13, EU:C:2014:2171), 62. pont.

32 A fenti 34. pont.

33 28–33. pont, különösen a 30. pont.

48. A 4/2009 rendelet nem veszi egy tekintet alá a „jogosultat” és a „felperest”,[34] sem pedig a „kötelezettet” és az „alperest”. A 8. cikk (1) bekezdése valójában egy olyan helyzetet mutat be, amelyben a kötelezett a felperes, és e személy keresetindítási lehetőségét a jogosult szokásos tartózkodási helye szerinti tagállamra korlátozza (bizonyos feltételek mellett).

49. A jogosult fogalma – hasonlóan a kötelezett fogalmához – a 4/2009 rendelet 2. cikkében csak a *természetes személyeket* foglalja magában, azonban – amint az előbb említettem – a „jogosult” és a „felperes” nem feltétlenül azonos egymással.

50. Másként fogalmazva, a 4/2009 rendelet 2. cikkének (1) bekezdésének 10. pontjából nem következik, hogy a jogosult helyébe lépő közintézmények nem fordulhatnak az alperes szokásos tartózkodási helye szerinti bíróságtól eltérő bíróságokhoz. Az állami intézménynek a 2. cikk (1) bekezdésének 10. pontjában szereplő fogalomból történő kizárása csak azt jelenti, hogy az *ő* szokásos tartózkodási helyének (vagy székhelyének) egy bizonyos tagállamban való létére vonatkozó adat nem alapozza meg ezen állam bíróságainak joghatóságát a 3. cikk b) pontja alapján.[35]

51. A közintézmények esetében a joghatósági okok korlátozásának lehetősége mérlegelés tárgyát képezte a jogalkotási eljárás egy bizonyos szakaszában, azonban az a végleges dokumentumba nem került bele. A Parlament 2007. december 13-i jogalkotási állásfoglalásában[36] két, a jelen ügy szempontjából releváns szövegjavaslatot tett: a) a 2. cikk 9. pontjában az állami intézményeket a „kötelezett” fogalma alá vonta; és b) egy új – a 2a. – cikkbe foglalta, hogy ezen intézmények nem fordulhatnak az alperes szokásos tartózkodási helye szerinti bíróságtól eltérő bírósághoz. A későbbiekben egyik javaslatot sem vezették át.[37]

52. A 4/2009 rendelet 64. cikke ugyancsak alátámasztja az általam képviselt álláspontot, amikor a tartás helyett nyújtott ellátások megtérítését kérő közintézményekre hivatkozik.

– Az (1) bekezdése – a (14) preambulumbekezdéssel összhangban[38] – a „jogosult” fogalmát kiterjeszti azokra az állami intézményekre, amelyek elismerési, végrehajtási vagy adott esetben végrehajthatóvá nyilvánítási kérelmeket terjeszthetnek elő.[39]

– A (3) bekezdése – amely ezen előfeltevésből indul ki – az átruházott kereshetőségi jogot kétfajta határozat esetében teszi lehetővé, amelyek közül a jelen ügyben „a tartás helyett nyújtott ellátások megtérítését kérő közintézmény kérelmére a kötelezett ellen hozott határozat” a releváns. Mivel alapesetben az elismerési, végrehajtási vagy a végrehajthatóvá nyilvánítási kérelmet az alperes szokásos tartózkodási helye szerinti államban nyújtják be, a szóban forgó határozatot fogalmánál fogva egy másik államban hozták.

34 Ezt a Brüsszeli Egyezmény és a 44/2001 rendelet sem tette. Az egyezményre vonatkozó Jenard-jelentés a „felperesre”, nem pedig a „jogosultra” hivatkozik (25. o.).

35 A jogtudományban például, Lipp, V., uo. 30. pont.

36 Az Európai Parlament 2007. december 13-i jogalkotási állásfoglalása a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről (COM(2005)0649 – C6-0079/2006 – 2005/0259(CNS)), P6_TA(2007)0620, 19. és 21. módosítás a Bizottság javaslatára vonatkozóan.

37 Lásd a 2008. október 21-i 14066/08 (Add. 1). sz. dokumentumot a Tanács javaslatával, amelyet a Parlament 2008. december 4-i jogalkotási állásfoglalása fogadott el, P6_TA(2008)0574.

38 „Helyénvaló e rendeletben arról is rendelkezni, hogy a »jogosult« kifejezés azokat a közintézményeket is magában foglalja, amelyeknek a tartási kötelezettségre vonatkozó határozat elismerése és végrehajtása iránti kérelem céljából jogukban áll a tartásra jogosult személy helyett eljárni, vagy tartás címén a jogosultnak nyújtott ellátások után visszatérítést követelni. […].”

39 A 64. cikk közvetlen kiindulópontja a gyermektartás és a családi tartások egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló, 2007. november 23-i hágai egyezmény 36. cikke: lásd a 2008. október 21-i 14066/08 (Add. 1). sz. dokumentumot – amelyre a 37. lábjegyzetben hivatkoztam –, amely a Tanács javaslatát tartalmazza, 47b. cikk, jelenleg a 64. cikk. A hágai egyezmény említett cikke (némi különbséggel) átveszi a tartási kötelezettségekre vonatkozó határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 1973. október 2-i hágai egyezmény 18. és 19. cikkét. Az állami intézmények „jogosultnak” történő minősítésének ebben a tekintetben a célja utóbbiak számára annak engedélyezése, hogy a központi hatóságok közbenjárását igénybe vegyék.

53. Ily módon a 4/2009 rendelet elismeri – még ha hallgatólagosan is –, hogy az állami intézmények a kötelezett szokásos tartózkodási helyétől eltérő joghatósági okokra hivatkozhatnak.

3. A 4/2009 rendelet célkitűzései

54. Ahogyan azt már kiemeltem, a 4/2009 rendelet általános jelleggel a tartásra jogosultat kívánja védeni. Ezt állapítja meg a (15) preambulumbekezdése, amely ezt a célt a tartási követelések határokon átnyúló esetekben történő tényleges behajtásának biztosításával kapcsolja össze.[40]

55. E célkitűzésnek jobban megfelel az, hogy a törvény erejénél fogva a tartásra jogosult helyébe lépő állami intézmények visszkeresetét vagy megtérítés iránti keresetét be lehet nyújtani ez utóbbi személy szokásos tartózkodási helyén. Ily módon könnyebbé válik a tartási követelések behajtása, mivel e hely gyakran az állami intézmény székhelyének helye is.[41]

56. Lehet azzal érvelni, hogy a közintézmények keresetindítási jogának ily módon történő lehetővé tétele nem a jogosultnak kedvez, és az sem valószínű, hogy ez ily módon a jogosult tartási követelése címén előleg fizetésére ösztönöz. Emlékeztetek arra, hogy az eljáró bíróság erre hivatkozott a Blijdenstein ügyben, valamint hogy a Bíróság figyelmen kívül hagyta ezt az érvet, és kiemelte, hogy a közintézmények a jogszabályi kötelezettségeik teljesítése során előlegfizetést elfogadnak.[42]

57. A 4/2009 rendelet a jogosultat először természetes személyként határozza meg, ez azonban nem jelenti azt, hogy szükségszerűen korlátozza az azon követelések behajtásának biztosítására irányuló célt (határokon átnyúló esetekben), amelyek az említett jogosultat illetik meg, amennyiben törvény erejénél fogva egy állami intézmény vált jogutóddá.

58. Ezenkívül az általam javasolt értelmezés megerősíti a jogosult védelmét azzal, hogy a 4/2009 rendeletben foglalt joghatósági szabályokat egy bizonyos, a kötelezett számára elrettentő hatással ruházza fel, amely kötelezett tudatában lesz annak, hogy őt a szokásos tartózkodási helyén kívül egy állami szerv is perelheti.

59. Ily módon minőségi változás történik a Blijdenstein ítéletben foglalt korábbi helyzethez képest. Ebben a korábbi helyzetben, miközben az állami szerv szociális ellátást nyújtott a tartásra jogosult számára, a kötelezett (alperes, mivel nem fizette a tartásdíjat) kihasználta az eljáró bíróság joghatóságára vonatkozó szabályból eredő előnyt. E kiegyensúlyozatlanság orvosolható, és azt orvosolni is kell.

60. Ahogyan az a Blijdenstein ítélethez fűzött megjegyzések során már egyértelművé vált,[43] és ahogyan arra a felek az észrevételeikben emlékeztetnek, annak megakadályozása, hogy az állami szerv a tartásra jogosult szokásos tartózkodási helyén nyújtsa be a kérelmét, eltántorítja a kötelezettet attól, hogy a kötelezettségeinek önként eleget tegyen.[44]

40 Lásd a (45) preambulumbekezdést; számos korábbi preambulumbekezdés – mint például a (23) vagy a (31) preambulumbekezdés – ugyanezt a célkitűzést a rendelet által kínált konkrét megoldásokkal vagy annak konkrét részeivel kapcsolja össze.

41 A német kormány észrevételeiben (20. pont) is szereplő érvet talán árnyalni kell, figyelembe véve azt, hogy a kötelezett vagyona gyakran másik államban van. Mindenesetre az állami intézmény – vagy bármely felperes –, amely számára lehetővé teszik a saját székhelye szerinti bíróságokhoz való fordulást – amely székhely egybeesik a jogosult szokásos tartózkodási helyével – könnyebben szerez végrehajtható okiratot.

42 Blijdenstein ítélet, 33. pont.

43 Lásd: Álvarez González, S., „Acción de regreso alimenticio y competencia judicial internacional: un nuevo paso en la progresiva delimitación del artículo 5.2 del Convenio de Bruselas”, La Ley-Unión Europea, XXV. évfolyam, 6116. sz., 5. pont, további hivatkozásokkal.

44 A Bizottság írásbeli észrevételeinek 25. pontja, valamint a spanyol kormány írásbeli észrevételeinek 26. pontja.

4. További kiegészítő érvek

61. Az általam javasolt álláspont mellett egy másik ok is szól, amely talán elméletileg kisebb jelentőségű, azonban gyakorlati jelentőséggel bír: ügyelni kell arra, hogy a bíróság, amennyire csak lehetséges, a saját jogát alkalmazza.

62. Ezt az érvet, amelyre a Blijdenstein ítélet vonatkozásában is hivatkoztak,[45] a Bíróság akkor nem fogadta el, mivel abban az időben nem volt olyan eszköz, amely a tagállamokban a tartási kötelezettségekre alkalmazandó közös jogot szabályozta volna.[46]

63. Manapság ezek az államok (Dánia kivételével) figyelembe veszik a tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, az Unió által jóváhagyott hágai jegyzőkönyvet, amelynek 3. cikke általános szabályként előírja a tartásra jogosult szokásos tartózkodási helye szerinti állam jogának alkalmazását.[47]

64. Ugyanezen gondolatmenetet követve, annak lehetővé tétele, hogy az állami intézmény a tartásra jogosult szokásos tartózkodási helyén terjessze elő a követelését, a *forum/ius* párhuzamossághoz vezet, mivel – ahogyan azt már kifejtettem – ez a hely általában az intézmény székhelye is. Emlékeztetek arra, hogy a 4/2009 rendelet 64. cikkének (2) bekezdésével összhangban „[a] közintézményeknek azon jogára, hogy tartásra jogosult személyek helyett járjanak el, vagy hogy a jogosult számára tartás helyett nyújtott ellátások után visszatérítést igényeljenek, az adott intézményre vonatkozó jogot kell alkalmazni”.

65. Végül ezekben az esetekben a jogosult szokásos tartózkodási helyének joghatósági okként történő elismerését a közelséggel, valamint az igazságszolgáltatás megfelelő működésével kapcsolatos eljárási okok igazolják, ugyanolyan módon, ahogyan az a kötelezett szokásos tartózkodási helye szerinti bíróság esetében is történik: azok okkal vagylagosak. Ezen okok nem szűnnek meg attól, hogy nem a jogosult az, aki a keresetet benyújtja, hanem egy másik (jogi) személy, aki az előbbi jogutódja lett.

66. A jogosult szokásos tartózkodási helye szerinti bíróság van a legjobb helyzetben a jogosult szükségleteinek meghatározásához; ennélfogva e bíróság van a legjobb helyzetben annak meghatározásához is, hogy a tartási követelés tekintetében a jogosult helyébe lépő intézmény konkrétan mit követelhet.[48]

5. A kötelezettre gyakorolt hatások?

67. Végül egy pontosítást teszek azzal kapcsolatban, hogy a kötelezett számára milyen hatásokkal jár az, hogy a jogosult helyébe lépő közintézmény az előbbi szokásos tartózkodási helye szerinti államban perelhet. Erre hivatkoznak azok a felek is, akik az előzetes döntéshozatali eljárásba beavatkoztak.

68. E lehetőség elfogadása az alperes kötelezettet nem hozza további hátrányokkal járó helyzetbe: az ellene benyújtott követelést elbíráló bíróság végül ugyanaz a bíróság lesz, amelyhez a tartásra jogosult fordulhatott volna, közvetlen érintettség esetén.

45 Tizzano főtanácsnok Blijdenstein ítéletre vonatkozó, 2003. április 10-i indítványa (C–433/01, EU:C:2003:231), 28. és 29. pont. A főtanácsnok ezt az érvet „kiegészítőnek” minősítette.

46 A tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 1973. október 2-i hágai egyezmény tizenegy tagállamban volt hatályban.

47 A *forum/ius* párhuzam biztosításával összhangban a tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló jegyzőkönyv, amelyet Hágában, 2007. november 23-án írtak alá, a 4. cikk (3) bekezdésében előírta, hogy „a 3. cikk ellenére, amennyiben a jogosult a kötelezett szokásos tartózkodási helye szerinti állam illetékes hatóságához fordul, az alkalmazandó jog az eljáró bíróság joga […]”. A jegyzőkönyv azonban nem hagyja figyelmen kívül a más célkitűzések által vezérelt egyéb megoldásokat.

48 Ahogyan azt a 2020. június 4-i FX (Tartási követelés végrehajtásával szembeni jogorvoslati kérelem) ítélet (C-41/19, EU:C:2020:425) 50. pontja Bobek főtanácsnok 2020. február 27-i indítványának (C-41/19, EU:C:2020:132), 80. pontjára hivatkozással megállapítja, egy közintézmény beavatkozása a tartozás rendezésének módjával kapcsolatos, és nem érinti a tartozásra vonatkozó határozat érdemét, amely változatlan marad.

D. Másodlagos megfontolások

69. Ha az általam képviselt állásponttal szemben a Bíróság a Blijdenstein ítélet logikájának megerősítése mellett dönt, másodlagosan úgy vélem, hogy annak hatályát két szempontból árnyalni szükséges:

– A tartásra jogosult szokásos tartózkodási helye szerinti bíróság joghatóságát nem lehet az előbbi által *személyesen* benyújtott keresetre korlátozni.[49] E korlátozás – annak inkább szó szerinti értelmezése alapján – azon illogikus megoldáshoz vezet, hogy kizárja például a cselekvőképtelen személy törvényes gyámját (a gyám lehet természetes vagy jogi személy) abból, hogy a tartást a gyámság alatt álló személy szokásos tartózkodási helyén követelhesse.

– Nem lehet megerősíteni azt, hogy „a tartásra jogosult, akinek szükségleteit az említett közintézmény által nyújtott ellátások fedezték, nehéz anyagi helyzetben sincsen”.[50] Ezen állítás ahhoz vezethetne, hogy a joghatósági ok a felperes (akár a tartásra jogosult, akár harmadik fél, aki az előbbi helyébe lép, legyen az természetes vagy jogi személy) anyagi forrásaitól függne mindaddig, amíg esetről esetre kellene értékelni annak nehéz anyagi helyzetét.

V. Végkövetkeztetés

70. A fentiek alapján azt javaslom, hogy a Bíróság a Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország) részére a következő választ adja:

„A tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló, 2008. december 18-i 4/2009/EK tanácsi rendelet 3. cikkének b) pontját úgy kell értelmezni, hogy egy olyan közintézmény, amely szociális ellátást nyújtott egy tartásra jogosult számára, és amelyre a tartási követelés törvény erejénél fogva bekövetkező engedményezés útján átszállt, e kötelezettség teljesítését visszkereset útján követelheti a fizetésre kötelezett személytől azon állam bíróságai előtt, ahol a jogosult szokásos tartózkodási helye található.”

49 A fenti 33. pont.

50 Blijdenstein ítélet, 30. pont.